

DOI: 10.32347/2076-815x.2021.78.356-364

УДК 711.21, 711-1

к. арх., доцент **Мерилова І.О.**,
irina.merilova@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2019-0780,
ДВНЗ «Придніпровська державна
академія будівництва та архітектури»

ПЕРЕДУМОВИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ УКРАЇНИ

Актуальність статті визначається загальносвітовим напрямом у бік екологізації довкілля, що знаходить свої прояви як у наукових дослідженнях різних галузей знань, так і у загальному векторі політики передових держав. Сьогодні проблеми клімату, екологічності середовища та біорізноманіття виступають на передній план. Поточний підхід до землекористування призводить до фрагментації природних середовищ, стагнації природних ареалів, деградації екологічних систем, що впливає на пов'язану з природою антропогенну культуру. У статті розглядаються політичні заходи, що вибудовують методологічний апарат екологічного регулювання на світовому рівні, а також їх відображення в українській законодавчо-правовій базі та конкретні результати.

Ключові слова: екологічна мережа; зелена інфраструктура; біорізноманіття

Постановка проблеми. 95% населення планети проживає на 10% суші, але лише 10% суші у світі класифікуються як «віддалені» (більше 48 годин транспортної доступності) від великого міста, тобто не відчують антропогенного «сліду» процесу урбанізації [1]. За період розвитку цивілізації людська діяльність посприяла вимиранню близько 83% від усіх представників дикого тваринного світу та половини рослин на планеті [2; 3]. Загроза біорізноманіттю – факт, що склався.

Мета дослідження криється в аналізі напрямків європейської екологічної політики та відповідності їм української законодавчої бази, у визначенні сутності європейських екологічних програм та концептуальних положень формування екологічної мережі України.

Викладення основного матеріалу. Для підтримки біосфери на міжнародному політичному рівні була створена Конвенція про біорізноманіття (1993 р.), за якою мінімум 17% континентальних земель та внутрішніх вод мають бути збережені у своєму біологічному різноманітті [4].

Європейський процес екологізації навколишнього середовища почався в 1970-х роках на прикладі поєднання в територіальну схему окремих природоохоронних об'єктів (проекти екомереж Литви та Естонії). Надалі створенням «територіальної системи екологічної стабільності» та її інтеграції в національну природоохоронну політику перейнялись Чехія, Словаччина, Угорщина та Нідерланди, допоки на конференції «Охорона природної спадщини Європи через створення Загальноєвропейської екологічної мережі» (Маастріхт, 1993 р.) не було прийнято рішення щодо включення Загальноєвропейської екомережі до головних пріоритетів європейської природоохоронної політики [5, 6].

Для вирішення екологічних питань на загальноєвропейському рівні було створено Європейський центр охорони природи (ECNC), який оголосив створення Пан'європейської екологічної мережі (PEEN), яка нині в європейських доктринах фігурує як «Зелена інфраструктура» (GI) та направлена на боротьбу з загрозами біорізноманіттю, що виникають внаслідок фрагментації природного середовища мешкання, втрат місцепроживань та змін у землекористуванні [7, 8].

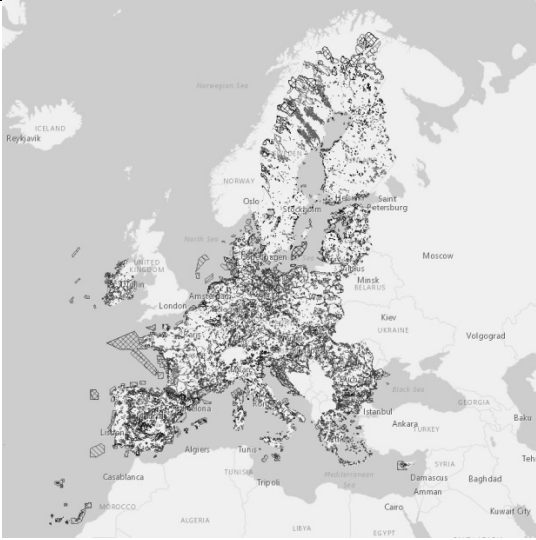
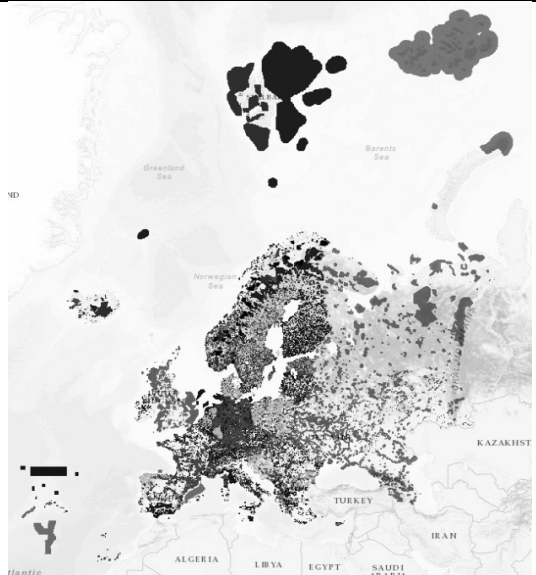

Стратегічні положення сучасної європейської екологічної політики знайшли своє відображення в численних програмах (Таблиця 1).

Таблиця 1

Основні європейські програми з екологічної ініціативи

№	Назва екологічної ініціативи	Регіон Європи	Концепція
1	 <p>European Green Belt</p>	Фенноскандія, Балтика, Центральна Європа, Балкани.	Захист древніх лісів, дикої природи та місць проживання тварин та перелітних птахів.
2	 <p>CEEweb for Biodiversity</p>	Карпатський регіон, Балкани, Центральна Європа.	Розробка конкретних екологічно чистих та безпечних рішень для автомобільного та залізничного транспорту з урахуванням елементів зеленої інфраструктури.

Продовження таблиці 1

№	Назва екологічної ініціативи	Регіон Європи	Концепція
3	 <p data-bbox="438 808 587 840">Natura 2000</p>	Північна, Західна та Центральна Європа.	Є найбільшою скоординованою мережею територій, що охороняються, у світі. Це притулок для найбільш цінних видів тварин, що перебувають під загрозою зникнення.
4	 <p data-bbox="406 1413 619 1444">Emerald Network</p>	Європа, Північна Африка, Архіпелаги Шпіцберген та Земля Франца-Йосифа.	Мережа зон особливого природоохоронного інтересу для збереження дикої флори та фауни та їх природного довілля в Європі.
5	 <p data-bbox="240 1973 783 2004">Pan-European Land Cover Monitoring project</p>	Північна, Центральна та Західна Європа, пів островів Мала Азія.	Програма моніторингу лісового покриву.

Інтеграція України у процес загальноєвропейської екологічної політики стала підґрунтям для визначення концептуальних положень щодо організації екологічної мережі України, що знайшло своє відображення у законодавчій базі: у Законах України «Про природно-заповідний фонд», «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі на 2000-2015 роки», «Про екологічну мережу України», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про державний контроль за використанням та охороною земель», «Про стратегічну екологічну оцінку», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Про ратифікацію Паризької угоди»; у постанові КМУ «Про Концепцію збереження біологічного різноманіття України»; у «Програмі перспективного розвитку заповідної справи в Україні».

Перелічені нормативні документи спрямовані на формування правових відносин у сфері екології та охорони навколишнього середовища, а також встановлюють спеціалізований глосарій, згідно якому, як зазначено в Законі України «Про екологічну мережу України», остання визначається в якості «єдиної територіальної системи, яка утворюється з метою поліпшення умов для формування та відновлення довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біорізноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин через поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні» [9].

Хоча прикладом організації «екологічної мережі України» може слугувати схема «Територіальної організації національної екологічної мережі» (рис. 1), що розроблялась у складі «Генеральної схеми планування території України» (2002 р.) [10], однак, «...при розробленні проектних рішень Генеральної схеми ще не було прийнято Закон України «Про екологічну мережу України» і тому закладені Законом базові принципи і поняття формування екологічної мережі не могли бути враховані. Зокрема, в рішеннях Генеральної схеми подана відмінна від затвердженої Законом структура складових елементів екологічної мережі. Також Законом передбачено, що у складі Генеральної схеми планування території України має розроблятися Зведена схема формування екологічної мережі України на основі регіональних схем екологічних мереж. Запропонована в Генеральній схемі планування території України Схема територіальної організації національної екологічної

мережі має загальний концептуальний характер і потребує перегляду з урахуванням новітніх підходів» [11, 12].

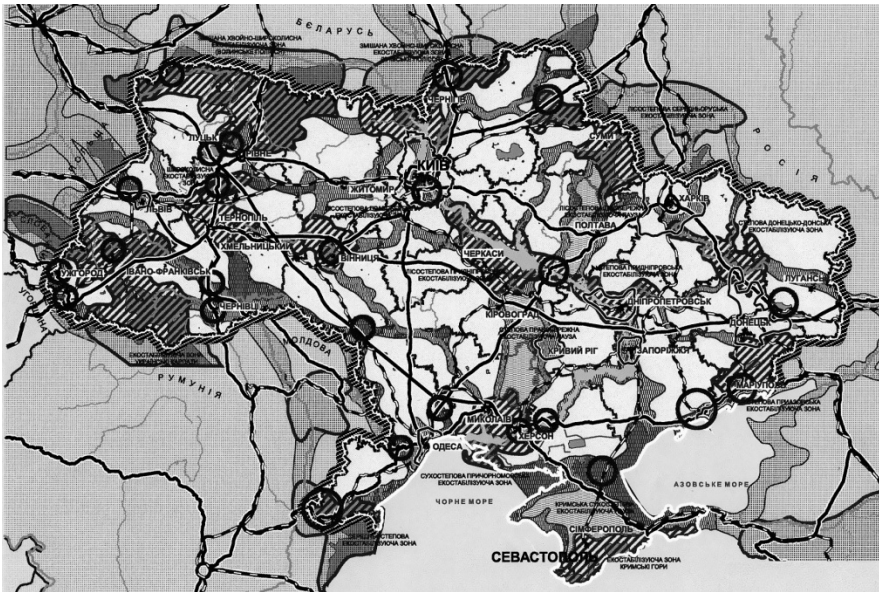

Рис. 1. Схема територіальної організації національної екологічної мережі

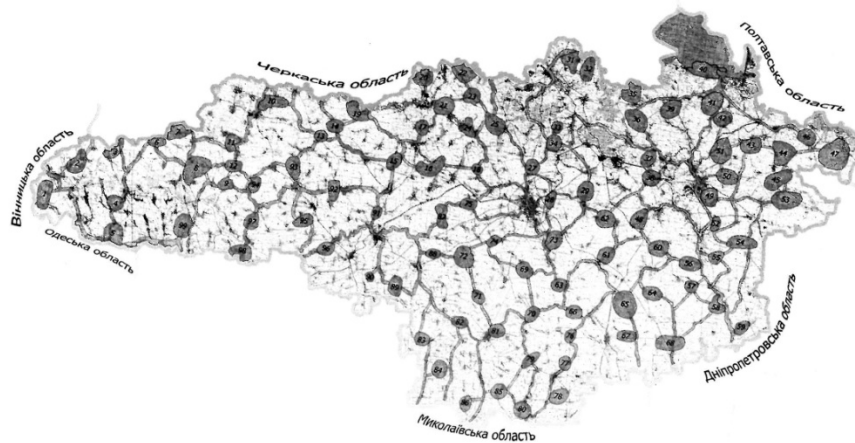

Рис. 2. Регіональна схема формування екологічної мережі Кіровоградської області

За відсутності Зведеної схеми екологічної мережі та за умов «Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки» обов'язки з розробки проектів створення, відведення земель для організації території об'єктів природно-заповідного фонду, ведення державного кадастру природно-заповідного фонду, збереження популяцій видів рослин і тварин, здійснення заходів, що впливають з виконання зобов'язань України за міжнародними угодами та наукові розробки для забезпечення реалізації Програми здійснювались обласними та районними радами (рис. 2) згідно зі схемою «Територіальної організації національної екологічної мережі» та з урахуванням відмінностей, поданих у Законі України «Про екологічну мережу України» [13].

Висновки. Аналіз законодавчих та літературних джерел дав змогу встановити, що формування екологічної мережі України має глибокий рівень

інтеграції до загальноєвропейських екологічних програм та є часткою екологічної мережі більш високого порядку.

В дослідженні виявлено, що формування екологічної мережі України відбувається одразу на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях. Загальнодержавний рівень забезпечує встановлення державних стратегій та напрямків організації екологічної мережі, налагодження міждержавних комунікацій з питань формування транскордонних екологічних об'єктів, а також позиціонування державної екологічної мережі як частини «Зеленої інфраструктури» (GI). На цьому рівні відбувається комунікація зі світовими екологічними організаціями, встановлення цілей, директив та відповідностей до екологічних програм. Регіональний та місцевий рівні визначають діяльність обласних та районних рад щодо конкретних природоохоронних заходів, спрямованих на охорону та відтворення природного біологічного та ландшафтного різноманіття, його захист, регламентування землекористування охоронними ділянками.

У статті висвітлено ієрархічну модель формування екологічних мереж (Схема регіональної екологічної мережі – Зведена схема екологічної мережі України – Європейська схема екологічної мережі «Зелена інфраструктура»), яка розкриває взаємозв'язок між початковою всесвітньою екологічною ініціативою та схемою формування екологічної мережі України на рівні регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. European Commission, Joint Research Centre. Urbanization: 95% Of The World's Population Lives On 10% Of The Land. ScienceDaily, 2008.
2. Bar-On Y.M., Phillips R., and Milo R. The biomass distribution on Earth. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 2018, vol. 115, no. 25, P. 6506-6511.
3. Тетиор, А.Н. Устойчивое развитие города. 2000, 344 с. URL: <https://web.archive.org/web/20131112160812/http://www.leadnet.ru/tet/t6.htm> (дата звернення 19.08.2021).
4. Организация Объединенных Наций (ООН). «Конвенция о биологическом разнообразии». 17 июля 1992. URL: <https://www.cbd.int/convention/text/> (дата звернення 05.11.2021).
5. Сохранение природного наследия Европы: на пути к европейской экологической сети, Г. Беннет, изд. 1994 г.
6. Мудрак О.В. Етапи створення європейської екологічної мережі. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/5461/1/172.pdf> (дата звернення 05.11.2021).
7. Mathis, C.-F. European environmental policy, Encyclopédie d'histoire numérique de l'Europe, ISSN 2677-6588, 2020. URL: <https://ehne.fr/en/node/12434> (дата звернення 05.11.2021).
8. European Comission. Ecosystem services and Green Infrastructure. URL: https://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/index_en.htm (дата звернення 05.11.2021).
9. Про екологічну мережу України. Закон України від 24.06.2004 № 1864-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1864-15> (дата звернення 19.08.2021).

10. Мерилова І.О. Екологічна мережа України як складова «Зеленої інфраструктури» Abstracts of the XIX International Scientific and Practical Conference «Innovative Technologies in Construction, Civil Engineering and Architecture». Chernihiv, September 19–22, 2021 P. 220-222.

11. Доповідь Кабінету Міністрів України про стан реалізації Генеральної схеми планування території України за 2018 рік. Міністерство розвитку громад та територій України. Київ, 2019.

12. Merylova, I.O., Sokolova, K.V. A human in the urban space of the globalized world. Anthropological Measurements of Philosophical Research, 2020, vol. 18, P. 113–120.

13. Полуйко В.Ю. Заключний звіт про результати виконання «Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки». Київ, 2016. URL: <https://mepr.gov.ua/news/31218.html> (дата звернення 05.11.2021).

к. арх., доцент **Мерилова І.А.**,
ГВУЗ «Приднепровская государственная академия
строительства и архитектуры»

ПРЕДПОСЫЛКИ И РЕЗУЛЬТАТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ СЕТИ УКРАИНЫ

Актуальность статьи определяется общемировым направлением в сторону экологизации окружающей среды, что находит свои проявления как в научных исследованиях разных областей знаний, так и в общем векторе политики передовых государств. Сегодня проблемы климата, экологичности среды и биоразнообразия выступают на передний план. Текущий подход к землепользованию приводит к фрагментации природных сред, стагнации природных ареалов, деградации экологических систем, что влияет на связанную с природой антропогенную культуру.

В статье рассматриваются политические мероприятия, выстраивающие методологический аппарат экологического регулирования на мировом уровне, а также их отражение в законодательно-правовой базе Украины и конкретные результаты.

Ключевые слова: экологическая сеть; зеленая инфраструктура; биоразнообразии

Ph.D. Associate professor **Merylova Iryna**,
Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, Dnipro

PREREQUISITES FOR THE CREATION OF ECOLOGICAL NETWORK IN UKRAINE

The relevance of the article is determined by the global direction towards the greening of the environment which finds its manifestations both in scientific research

in various fields of knowledge and in the general policy of developed countries. Nowadays, the problems of climate, environmental friendliness and biodiversity are of vital importance. The current approach to land use leads to fragmentation of natural environment, stagnation of natural habitat, degradation of ecological systems, which affects nature-related anthropogenic culture.

The article considers political measures that are the basis for the methodology of environmental regulation at global level. This research shows how they are reflected in the Ukrainian legal framework and provides specific results.

The analysis of legislative and literary sources allowed finding out that the creation of the ecological network of Ukraine has a deep level of integration into the European ecological programs and is a part of the ecological network of a higher order. The study found that the organization of the ecological network of Ukraine takes place immediately at the national, regional and local levels. The national level ensures the establishment of state strategies and directions of the ecological network, the establishment of interstate communications on the organization of transboundary ecological objects as well as the positioning of the state ecological network as a part of the "Green Infrastructure" (GI). At this level there is communication with world environmental organizations, setting goals, directives and compliance with environmental programs.

The regional and local levels determine the activities of regional and district councils in relation to specific environmental measures aimed at the protection and reproduction of natural biological and landscape diversity, its protection, regulation of land use in protected areas. The article highlights the hierarchical model of ecological networks organization (Regional Ecological Network Scheme - Consolidated Scheme of Ecological Network of Ukraine - European Ecological Network Scheme "Green Infrastructure"), which reveals the relationship between the initial global environmental initiative and the scheme of ecological network formation in Ukraine.

Key words: ecological network; green infrastructure; biodiversity.

REFERENCES

1. European Commission, Joint Research Centre. Urbanization: 95% Of The World's Population Lives On 10% Of The Land. ScienceDaily, 2008. {in English}.
2. Bar-On Y. M., Phillips R., and Milo R. The biomass distribution on Earth. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 2018, vol. 115, no. 25, P. 6506-6511. {in English}.
3. Tetior, A.N. Ustoychivoye razvitiye goroda. 2000, 344 s. URL: <https://web.archive.org/web/20131112160812/http://www.leadnet.ru/tet/t6.htm> (date of appeal 19.08.2021). {in Russian}.

4. Organizatsiya Ob'yedinennykh Natsiy (OON). "Konventsiya o biologicheskoy raznoobrazii". 17 iyulya 1992 goda. URL: <https://www.cbd.int/convention/text/> (date of appeal 05.11.2021). {in Russian}.
5. Zberezhennya pryrodnoyi spadshchyny Yevropy: na shlyakhu do yevropeys'koyi ekolohichnoyi merezhi, H. Bennet, vyd. 1994 r. {in Ukrainian}.
6. Mudrak O. V. Etapy stvorenniya yevropeys'koyi ekolohichnoyi merezhi. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/5461/1/172.pdf> (date of appeal 05.11.2021). {in Ukrainian}.
7. Mathis, C.-F. European environmental policy, Encyclopédie d'histoire numérique de l'Europe, ISSN 2677-6588, 2020. URL: <https://ehne.fr/en/node/12434> (date of appeal 05.11.2021). {in French}.
8. European Commission. Ecosystem services and Green Infrastructure. URL: https://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/index_en.htm (date of appeal 05.11.2021). {in English}.
9. Pro ekolohichnu merezhu Ukrayiny. Zakon Ukrayiny vid 24.06.2004 № 1864-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1864-15> (date of appeal 19.08.2021). {in Ukrainian}.
10. Merilova I.O. Ekolohichna merezha Ukrayiny yak skladova «Zelenoyi infrastruktury» Abstracts of the International International Scientific and Practical Conference «Innovative Technologies in Construction, Civil Engineering and Architecture». Chernihiv, September 19-22, 2021 R. 220-222 {in Ukrainian}.
11. Dopovid' Kabinetu Ministriv Ukrayiny pro stan realizatsiyi Heneral'noyi skhemy planuvannya terytoriyi Ukrayiny za 2018 rik. Ministerstvo rozvytku hromad ta terytoriy Ukrayiny. Kyiv, 2019. {in Ukrainian}.
12. Merylova, I.O., Sokolova, K.V. A human in the urban space of the globalized world. Anthropological Measurements of Philosophical Research, 2020, vol. 18, P. 113–120. {in English}.
13. Poluyko V.Y. Zaklyuchnyy zvit shchodo rezul'tativ vykonannya «Zahal'noderzhavnoyi prohramy formuvannya natsional'noyi ekolohichnoyi merezhi Ukrayiny na 2000-2015 roky». Kyiv, 2016. URL: <https://mepr.gov.ua/news/31218.html> (date of appeal 05.11.2021). {in Ukrainian}.